DOI:
УДК 346(045)

С. І. Хом'яченко,
кандидат юридичних наук, доцент
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1223-5881

В. В. Джура,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД І ВИКЛИКИ

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
вул. Соборна, 87, 21050, Вінниця, Україна
Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mails: s.homiachenko@vtei.edu.ua, 7012138@stud.nau.edu.ua

Мета: *на основі аналізу новел українського законодавства щодо правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану виявити недоліки та прогалини такого регулювання і запропонувати напрями для його вдосконалення.* ***Методи дослідження:*** *використано загальнонаукові (діалектичний, аналізу, синтезу, статистичний) та спеціальні методи дослідження (формально-юридичний, логіко-юридичний).* ***Результати:*** *окреслено та проаналізовано основні законодавчі зміни у сфері господарської діяльності. Розкрито законодавчі ініціативи та заходи державних органів і Президента України, спрямовані на регулювання та покращення діяльності суб'єктів господарювання під час дії воєнного стану. Виявлено проблеми, які перешкоджають розвитку підприємницької діяльності у період воєнного стану. Висунуто пропозиції для їх вирішення правовим шляхом.* ***Обговорення:*** *особливості господарської діяльності в умовах воєнного стану; повноваження Ради з питань підтримки підприємництва; заходи підтримки критично важливих підприємств; ризики діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з організації і проведення азартних ігор; розширення видів господарської діяльності для військових частин ЗСУ; спрощення процедур оборонних закупівель; негативні фактори для розвитку підприємництва та правові способи їх усунення; продовження мораторію на банкрутство державних шахт та операторів системи розподілу електроенергії; впровадження нових положень до Кодексу України з процедур банкрутства, які запобігають банкрутству операторів критичної інфраструктури.*

Ключові слова: *господарська діяльність; правове регулювання; воєнний стан; суб'єкт господарювання.*

Постановка проблеми та її актуальність. Введення на території України 22 лютого 2022 року воєнного стану кардинально вплинуло на усі сфери життєдіяльності суспільства, зокрема й на господарську діяльність та її суб'єктів. В умовах воєнного стану господарська діяльність постійно стискається з різноманітними викликами, потребує адаптації, ретельного аналізу та прийняття необхідних ефективних рішень з боку держави та суб`єктів господарювання для її підтримки і стабільності. Основними проблемами є суттєве зменшення обсягів виробництва, скорочення або нестача робочої сили, загрози безпеці підприємств та їх

працівників через постійні обстріли ворога, пошкодження чи блокування необхідних транспортних мереж тощо, що ускладнює ведення бізнесу. Тому дослідження актуальних питань господарської діяльності в умовах воєнного стану є необхідним та надзвичайно важливим для пошуку шляхів стабільності, розвитку та відновлення країни.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Актуальні питання і проблеми господарської діяльності під час дії воєнного стану досліджували у своїх наукових працях Л.В. Андрущенко, К.О. Токарєва, Є.М. Білоусов, І.В. Борисов, Н.М. Внукова, Л.О. Панькова, А.С. Колісник, О.О. Дмитрик, І.А. Селіванова, Н.Ф. Ментух, С.В. Сєребряк та інші. У них приділена увага особливостям правової регламентації здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану, пов'язаних зі становленням законодавства у даній сфері, аналізу нормативно-правового забезпечення цієї діяльності у певні періоди воєнного стану, дерегуляції господарської діяльності, засобам державного впливу на неї. Проте актуальним залишається вивчення та аналіз оновленого законодавства у сфері господарювання, його впливу на господарські відносини. Не менш важливим є систематичне дослідження господарської діяльності в умовах воєнного стану задля вчасного правового регулювання ситуацій, які найбільше його потребують.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, указом Президента України від 22 лютого 2022 року № 64/2022 було введено воєнний стан на території всієї держави. Постало завдання зберегти та організувати систему господарювання в умовах воєнного стану, а також застосувати заходи для підтримки економічної стабільності, забезпечити надання допомоги армії. Об'єктивна реальність продиктувала необхідність у міру можливостей відновлювати пошкоджене та знищене війною майно і господарську діяльність, яка потребує врахування пріоритетів, спрямованості на нові потреби суспільства, держави.

Відповідно до положення ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України (далі ГК України) під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [1].

Якщо господарська діяльність здійснюється в умовах спеціального режиму, то така діяльність передбачає правове регулювання на основі загального законодавства із врахуванням особливостей, визначених спеціальним законодавством. За приписами ч. 1 ст. 417 Господарського кодексу України у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану [2, с. 270].

Особливістю господарювання в нинішніх умовах воєнного стану є те, що бізнес підтримує волонтерські ініціативи та соціальні програми, сплачує податки, завдяки чому активно підтримується економічна стабільність та покращується ситуація в країні. Крім того, суб'єкти господарювання надають гуманітарну допомогу, яка задовольняє мінімальні військові потреби та допомагає потерпілим від війни.

За даними дослідження Advanter Group, проведеного в рамках проєкту «Покращення дослідницької роботи та політичного консультування уряду з боку громадянського суспільства з питань національної економіки» No. SUBGR/KEI 2023-265/EU/4 від 09.10.2023, який реалізується в межах проєкту «Підтримка України у відбудові та відновленні» Київською школою економіки за фінансування Європейського Союзу, 89,8% підприємців продовжують допомагати ЗСУ та реалізовувати гуманітарні проєкти. Ініціатива також підтримується Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту, національним проєктом Дія. Бізнес, Advanter Group, у співпраці з Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України, іншими державними органами та бізнес-спільнотами. Суттєво зросла допомога бізнесу безпосередньо

підрозділам Збройних сил України - 74,8% проти 68,5% у серпні 2023 року. Крім того, 48,5% підприємців заявили, що допомагають своїм працівникам та членам їхніх сімей, а 19,6% бізнесу мають окремі гуманітарні проєкти [3].

Проблема підвищення сталості національної економіки набуває особливого наукового та практичного значення в умовах повномасштабної війни. Сталість національної економічної системи будь-якої держави світу визначається здатністю цієї системи протистояти, адаптуватися та відновлюватися після негативних впливів зовнішніх та внутрішніх чинників для забезпечення національної економічної безпеки держави [4, с. 166]. Для того, аби законодавчо врегулювати відносини відповідно до обставин, що склалися, та забезпечити належне функціонування господарської діяльності, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, інші державні органи, а також глава держави зобов'язані оперативно реагувати та вживати ефективні заходи для забезпечення необхідних потреб підприємництва [5, с. 220].

Рада національної безпеки і оборони України рішенням від 23 січня 2024 року «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану» порекомендувала Президентові України утворити Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану [6]. Президент України Володимир Зеленський підписав Указ «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану» № 30/2024, згідно з яким при Президентові України утворено консультативно-дорадчий орган – Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану. Рада покликана сприяти консолідації зусиль держави та бізнесу в умовах воєнного стану, збереженню та розвитку підприємницького потенціалу. Основними завданнями утвореного Президентом України органу є системний аналіз забезпечення в умовах воєнного стану права на підприємницьку діяльність, практики формування та реалізації державної політики щодо гарантування права на підприємництво, напрацювання та внесення на розгляд Президентові України пропозицій щодо шляхів розв'язання проблемних питань. Розгляд законопроектів щодо підприємництва, розробка пропозицій з удосконалення законодавства України про діяльність суб'єктів господарювання також входить до основних її завдань. Рада з питань підтримки підприємництва має сприяти налагодженню ефективної взаємодії держави із суб'єктами господарювання, громадськими об'єднаннями, що представляють їх інтереси та поширенню найкращого міжнародного досвіду [7].

Указом Президента України від 26.01.2024 № 31/2024 започатковано Всеукраїнську економічну платформу «Зроблено в Україні». Метою даної платформи є забезпечення ефективного діалогу та об'єднання зусиль влади і бізнесу для подолання викликів і наслідків, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, стимулювання ділової активності українських виробників, популяризації та просування українського продукту, покращення інвестиційного клімату, створення економічних умов для відновлення, модернізації та зростання економіки України. Платформу створено під патронатом Президента України для постійної комунікації та координації взаємодії державних органів, представників релокованих підприємств, великого, середнього, малого українського бізнесу, громадських об'єднань підприємців, іноземних інвесторів, політичних діячів, вчених, експертів [8]. Суть проєкту полягає в тому, що купуючи товар зі знаком «Зроблено в Україні», у середньому до 40% від їхньої вартості повертається в бюджет країни у вигляді податків, зборів і зарплат [9]. Державна служба зайнятості доєдналася до реалізації державної програми, і вже на сьогодні в деяких містах України на базі обласних центрів зайнятості та їх філій активно відкриваються регіональні офіси «Зроблено в Україні». В офісі підприємці можуть отримати допомогу та консультації щодо:

1) урядових грантових програм підтримки діючого бізнесу, а також сприяння започаткуванню власного бізнесу;

2) можливостей підвищення за сприяння служби зайнятості якості робочої сили шляхом отримання ваучера на професійне навчання;

3) компенсаційних програм для роботодавців, які створюють нові робочі місця, працевлаштовують на них безробітних громадян, внутрішньо переміщених осіб, облаштовують робочі місця при працевлаштуванні громадян з інвалідністю [10].

Окремо слід звернути увагу на нові виклики, пов’язані з діяльністю суб’єктів господарювання, які надають послуги з організації і проведення азартних ігор. Додаткові ризики наслідків азартних ігор, зокрема спричинення неконтрольованого доступу до персональних даних ігрозалежних військовослужбовців та їх місця знаходження, що несе безпосередню загрозу національній безпеці нашої держави, а також використання таких ігор населенням як способу побороти стрес, а отже збільшення психологічної вразливості фізичних осіб, породжують необхідність впливати на індустрію азартних ігор та контролювати її. Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 20 квітня 2024 року «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет» зобов’язано Кабінет Міністрів України у місячний строк забезпечити:

- розроблення порядку обмеження всіх форм реклами азартних ігор, зокрема з використанням електронних комунікацій, символіки Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також розповсюдження відповідного контекстного матеріалу;

- заборону реєстрації організатором азартних ігор казино в мережі Інтернет кількох акаунтів для одного гравця;

- прийняття Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв’язку, рішень про блокування нелегальних веб-сайтів, на яких надається доступ до азартних ігор.

Також доручено Службі безпеки України спільно з уповноваженими органами забезпечити у двомісячний строк проведення перевірок організаторів азартних ігор щодо дотримання ними санкційного законодавства України, за результатами яких ужити заходів щодо застосування до організаторів азартних ігор відповідних санкцій, включаючи анулювання ліцензій. Міністерство цифрової трансформації України зобов’язано провести у місячний строк перемовини з компаніями «Apple» та «Google» щодо заборони розміщення застосунків з азартними іграми без відповідної ліцензії в зоні «UA» у їх магазинах додатків. Офісу Генерального прокурора спільно зі Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією України, Бюро економічної безпеки України рекомендовано посилити заходи реагування щодо фактів порушення вимог законодавства України суб’єктами господарювання, які здійснюють діяльність на ринку азартних ігор [11]. Крім того, у Верховній Раді України зареєстровано і включено до порядку денного законопроект № 11231 від 02.05.2024, яким передбачено на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, а також протягом одного року з дня його припинення чи скасування:

1) встановити мораторій на організацію та проведення азартних ігор;

2) зупинити дію ліцензій, виданих суб’єктам господарювання на провадження діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор;

3) з дати зупинення дії відповідних ліцензій заборонити суб’єктам господарювання здійснювати: організацію та проведення азартних ігор у гральних закладах казино; організацію та проведення азартних ігор казино в мережі Інтернет; організацію та проведення букмекерської діяльності в букмекерських пунктах та в мережі Інтернет; організацію та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів; організацію та проведення азартних ігор в покер в мережі Інтернет» [12]. Хоча законопроект розроблений з метою захисту потенційно вразливих категорій населення, їх економічних інтересів, зменшення залежності від азартних ігор, але водночас він створює негативні наслідки для грального бізнесу. На нашу думку, в умовах воєнного стану, пріоритетом мають бути національні інтереси та зменшення ігрової залежності людей аж до заборони господарської діяльності у сфері азартних ігор. А тому проект заслуговує підтримки.

Постановою Правління Національного банку України від 21 червня 2024 року № 72 «Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18», що набрала чинності з 22 червня 2024 року, запроваджено заборону на використання кредитних коштів для участі в азартних іграх.

В умовах воєнного стану, коли бізнес та країна перебувають у складному становищі та стикаються з різними труднощами, важливим є забезпечення діяльності суб`єктів господарювання, особливо тих, які є необхідними для належного функціонування економіки та життєдіяльності населення. З метою їх підтримки Міністерство економіки України визнало критично важливими понад 700 підприємств, установ і організацій [13]. Таким суб'єктам господарювання надано право забронювати працівників від мобілізації. Статус критично важливого підприємство отримує на рік, а компанії, які ще не мають статусу критично важливих, можуть подати заявку до Мінекономіки на його отримання. Щоб отримати бронь працівника потрібно відповідати трьом із семи критеріїв, що визначені в постанові КМУ від 27 січня 2023 року № 76. Важливо, що з 17 липня 2024 року на порталі «Дія» запрацював сервіс електронного бронювання військовозобов`язаних працівників. Ця інновація значно полегшує процес бронювання, забезпечує ефективність, зручність та швидкість.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері енергетики, що перебувають у критичному стані» від 07.02.2024 № 3577-IX, було продовжено мораторій на банкрутство державних шахт до 2025 року та операторів системи розподілу електроенергії до 2026 року. Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства було доповнено пунктами 1-7 і 1-8, якими встановлено, що до 1 січня 2025 року не порушуються провадження у справах про банкрутство, а порушені провадження підлягають припиненню щодо боржника - Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат». До 1 січня 2026 року не порушуються провадження у справах про банкрутство, а порушені провадження підлягають припиненню щодо боржників - операторів системи розподілу, що здійснюють розподіл електричної енергії на територіях ліцензованої діяльності, до складу яких входять території, на яких велися бойові дії станом на 31 грудня 2023 року, або території, тимчасово окуповані РФ станом на 31 грудня 2023 року, відповідно до переліку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованої РФ території України» [14]. Варто також зазначити, що 21 червня 2024 року у зв'язку з прийнятими змінами до Кодексу України з процедур банкрутства запроваджено мораторій на банкрутство операторів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану та протягом двох років після його припинення чи скасування. Також розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ доповнено пунктом 1-9, яким встановлено, що тимчасово, під час дії воєнного стану та протягом двох років після його припинення чи скасування не допускається відкриття провадження у справі про банкрутство господарських товариств, які відповідають сукупно таким критеріям: є оператором критичної інфраструктури; частки (акції, паї) господарського товариства були примусово відчужені під час дії воєнного стану; державі у статутному капіталі господарського товариства прямо або опосередковано належить більше 50 відсотків часток (акцій, паїв), крім господарських товариств, які ліквідуються за рішенням власника. Відкрите провадження у справі про банкрутство господарських товариств, які визначено вище, підлягає закриттю на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство (до та після визнання боржника банкрутом) [15].

Постановою КМУ від 21 червня 2024 р. № 727 внесено зміни до переліку видів господарської діяльності, здійснення якої дозволяється військовим частинам Збройних Сил. Відтепер військові частини можуть здійснювати господарську діяльність у сфері будування суден і плавучих конструкцій, а також виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супут-

нього устаткування [16]. Такі зміни дозволяють не лише забезпечити необхідну та ефективну підтримку оборонних потреб країни, але й створити правову основу для їх належного функціонування у складних умовах війни.

Під час дії правового режиму воєнного стану важливим та необхідним для підтримки обороноздатності країни є забезпечення ефективності оборонних закупівель. З цією метою були внесені зміни до Закону України «Про оборонні закупівлі», а саме доповнено новою частиною статтю 30, якою визначено особливості формування ціни державного контракту (договору) з оборонних закупівель, що укладається під час дії правового режиму воєнного стану:

- у складі ціни державного контракту (договору) на постачання товарів, виконання робіт та надання послуг для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони враховуються витрати, зокрема податки, збори та інші передбачені законодавством обов’язкові платежі, і прибуток виконавця;

- якщо закупівлі здійснюється за неконкурентною процедурою або без проведення відповідних видів (процедур), рівень прибутку у складі ціни державного контракту (договору) не може перевищувати рівень прибутку (граничний рівень прибутку), встановлений Кабінетом Міністрів України на момент укладення відповідного державного контракту (договору);

- у разі невстановлення Кабінетом Міністрів України рівня прибутку (граничного рівня прибутку), визначеного цією частиною, ціна товарів, робіт і послуг визначається державним контрактом (договором), що укладається за неконкурентною процедурою закупівель або без проведення видів (процедур) закупівель, визначених законодавством, відповідно до пропозиції виконавця з урахуванням прибутку такого виконавця.

Ці положення стосуються державних контрактів (договорів) на постачання товарів, виконання робіт та надання послуг для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони України, які укладені за неконкурентною процедурою закупівель або без проведення видів (процедур) закупівель, визначених законодавством, та/або виконувалися (виконуються) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні [17]. Видається, що зазначені зміни спрощують закупівлі для оборони і пришвидшать задоволення необхідних потреб.

У серпні 2024 року внесено зміни до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства. Закон передбачає запровадження Переліку платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства, які користуватимуться низкою переваг у податковому адмініструванні під час воєнного стану. Якщо бізнес відповідає простим та прозорим критеріям щодо рівня сплати податків вище середнього по галузі та має вищий за середні по галузі рівень заробітної плати, то податковий контроль у формі перевірок за ним не здійснюється. А саме: щодо нього діє мораторій на документальні перевірки, скорочено строки камеральної та документальної перевірок у цілях бюджетного відшкодування (5 календарних днів). Окрім цього, можливі індивідуальні податкові консультації протягом 5 календарних днів. За платником податків закріплюється комплаєнс-менеджер, з яким платник взаємодіє зокрема із використанням засобів дистанційного зв’язку, у тому числі - у режимі відеоконференції. Також платник на свій запит у п’ятиденний строк вправі отримати відомості про наявну у ДПС податкову інформацію, яка може свідчити про податкові ризики у діяльності платника, а також консультацію щодо усунення таких ризиків. Завдяки таким змінам до ПК України очікується налагодження партнерських відносин між платниками податків та контролюючим органом, а також забезпечення соціальної справедливості при врегулюванні податкових відносин [18; 22].

Окреслюючи загалом позитивні зміни у правовому регулюванні господарської діяльності, зауважимо, що залишається низка не охоплених правом і не вирішених питань у сфері господа-

рювання. Дослідження в межах проєкту «Підтримка України у відбудові та відновленні» стосовно стану та потреб бізнесу в умовах війни виявило за результатами опитування засновників і суб'єктів підприємництва, що індекс активності бізнесу впав станом на січень 2024 року до 37, 3 зі 100 можливих. Серед основних негативних факторів вказано «непрогнозованість розвитку ситуації та дій держави, відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів, посилення тиску силовиків та органів контролю, брак кваліфікованої робочої сили (*адже відбувається мобілізація працівників*), фактична відсутність доступу до фінансового ресурсу для поповнення обігових коштів і реалізації проєктів розвитку». Негативно впливає і корупційний чинник, недосконале оподаткування, неефективна судова система [19].

Аналіз зазначених негативних факторів для розвитку підприємництва дозволяє визначити напрями правового впливу для покращення ситуації. Вбачається за необхідне створити пільгові та стимулюючі умови для інвестування коштів, майна, технологій шляхом відповідних змін в інвестиційне законодавство. Так само потрібно зменшити на законодавчому рівні оподаткування суб'єктів підприємництва, які є вітчизняними товаровиробниками, передбачити пільги та відстрочки в оподаткуванні для всіх суб'єктів господарювання.

Заслуговує підтримки і висловлена економістами пропозиція запровадження податково-митного стимулювання експортних операцій [20]. Стосовно фінансової підтримки бізнесу важливим є здешевлення і доступність кредитів. Нині це реалізується лише в межах певних державних програм, тому необхідно створити умови для банківської сфери, за яких банки зменшили б кредитні ставки. Разом з тим, залишається суттєвою підтримка урядом України суб'єктів господарювання за допомогою таких засобів державного регулювання як субсидії, дотації, грантові програми тощо. Особливої уваги з боку держави та органів місцевого самоврядування потребують суб'єкти некомерційної господарської діяльності, які виконують суспільно важливі функції.

Висновки. Правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану постійно вдосконалюється, зазнає змін, які необхідні для її розвитку. Здійснені впродовж 2024 року законодавчі вдосконалення мають позитивне значення для суб'єктів господарювання, але не достатні і не враховують багатьох існуючих викликів для провадження господарської діяльності. Нині першочергово потрібно підтримувати національного товаровиробника, створивши для нього ресурсні, податкові, кредитні переваги. Ефективними та гнучкими і корисними для всіх суб'єктів господарювання можуть бути державні програми, які застосовуються для планування діяльності по галузях, видах діяльності, а також за територіальним принципом. Вони є орієнтуючими і допомогли б поєднати зусилля держави та підприємців для забезпечення економічних потреб суспільства, а також для відновлення господарювання у постраждалих під час війни регіонах. Очевидна також недооцінка державно-приватного партнерства у різних галузях економіки.

Література

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.

2. Саєнко А.Г. Здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 269–272.

3. Стан та перспективи малого й середнього бізнесу. *Advanter Group*. URL: https://advanter.ua/ (дата звернення: 15.06.2024).

4. Білоусов Є.М., Борисов І.В., Внукова Н. М., Дмитрик О.О. Господарська діяльність та новітні технології: актуальні проблеми регулювання в умовах воєнного стану: монографія / ред. О.О. Дмитрик, К.О. Токарєва. Харків. НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України. 2022. 195 с.

5. Панькова Л.О., Гуцалюк О.В. Підприємницька діяльність в Україні в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 220–223.

6. Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового ре-

жиму воєнного стану: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січ. 2024 року № 21/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-24#Text.

7. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України від 26 січ. 2024 року № 30/2024. URL: https://www.president.gov.ua/ documents/ 302024-49565.

8. Про Всеукраїнську економічну платформу «Зроблено в Україні»: Указ Президента України від 26 січ. 2024 року № 31/2024. URL: https://www.president.gov.ua/documents/312024-49569.

9. Зроблено в Україні. URL: https://madeinukraine.gov.ua/#how-work (дата звернення 25.06.2024).

10. Набирає обертів нова урядова програма «Зроблено в Україні». URL: https://www.if.gov.ua/news/nabyraie-obertiv-nova-uriadova-prohrama-zrobleno-v-ukraini (дата звернення 25.06.2024).

11. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 квіт. 2024 року «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-24#Text.

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо мораторію на організацію та проведення азартних ігор: проект Закону від 02.05.2024 № 11231. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44153 (дата звернення 28.07.2024).

13. Мінекономіки визнало критично важливими понад 700 підприємств і організацій. *Журнал Forbes Ukraine*. URL: https://forbes.ua/news/minekonomiki-viznalo-kritichno-vazhlivimi-ponad-700-pidpriemstv-i-organizatsiy-18072024-22460 (дата звернення 28.07.2024).

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері енергетики, що перебувають у критичному стані: Закон України від 07.02.2024 № 3577-IX. URL: https://zakon. rada.gov.ua/ laws/ show/ 3577-20#Text.

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності об’єктів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану: Закон України від 22.05.2024 № 3723-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-20#Text.

16. Про внесення зміни до переліку видів господарської діяльності, здійснення якої дозволяється військовим частинам Збройних Сил: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.06.2024 № 727. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727-2024-%D0%BF#n5.

17. Оборонні закупівлі: у ціні враховуватимуть прибуток певного рівня. LexInform. URL: https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/oboronni-zakupivli-u-tsini-vrahovuvatymut-prybutok-pevnogo-rivnya/ (дата звернення 28.07.2024).

18. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей податкового адміністрування під час воєнного стану для платників податків з високим рівнем добровільного дотримання податкового законодавства. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43829.

19. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 - січні 2024 року. URL: https://business.diia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku (дата звернення 28.07.2024).

20. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та їх вирішення. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/377290178_Ukrainskij_biznes_v_umovah_vijni_sucasnij_stan_problemi_ta_slahi_ih_virisenna (дата звернення 28.07.2024).

References

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.

2. Saienko A.H. Zdiisnennia hospodarskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 10. S. 269–272.

3. Stan ta perspektyvy maloho y serednoho biznesu. Advanter Group. URL: https://advanter.ua/ (data zvernennia: 15.06.2024).

4. Bilousov Ye.M., Borysov I.V., Vnukova N.M., Dmytryk O.O. Hospodarska diialnist ta novitni tekhnolohii: aktualni problemy rehuliuvannia v umovakh voiennoho stanu: monohrafiia / red. O.O. Dmytryk, K.O. Tokarieva. Kharkiv. NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy. 2022. 195 s.

5. Pankova L.O., Hutsaliuk O.V. Pidpryiemnytska diialnist v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 6. S. 220–223.

6. Pro nevidkladni zakhody iz zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky na period dii pravovoho rezhymu voiennoho stanu: rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 sich. 2024 roku № 21/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-24#Text.

7. Pro Radu z pytan pidtrymky pidpryiemnytstva v umovakh voiennoho stanu: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 sich. 2024 roku № 30/2024. URL: https://www.president.gov.ua/documents/302024-49565.

8. Pro Vseukrainsku ekonomichnu platformu «Zrobleno v Ukraini»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 sichnia 2024 roku № 31/2024. URL: https://www.president.gov.ua/documents/312024-49569.

9. Zrobleno v Ukraini. URL: https:// madeinukraine.gov.ua/#how-work (data zvernennia 25.06.2024).

10. Nabyraie obertiv nova uriadova prohrama «Zrobleno v Ukraini». URL: https://www.if.gov.ua/news/nabyraie-obertiv-nova-uriadova-prohrama-zrobleno-v-ukraini (data zvernennia 25.06.2024).

11. Rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 20 kvit. 2024 roku «Shchodo protydii nehatyvnym naslidkam funktsionuvannia azartnykh ihor v merezhi Internet». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-24#Text.

12. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo moratoriiu na orhanizatsiiu ta provedennia azartnykh ihor: proekt Zakonu vid 02.05.2024 № 11231. URL: https://itd. rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44153 (data zvernennia 28.07.2024).

13. Minekonomiky vyznalo krytychno vazhlyvymy ponad 700 pidpryiemstv i orhanizatsii. *Zhurnal Forbes Ukraine*. URL: https://forbes.ua/news/minekonomiki-viznalo-kritichno-vazhlivimi-ponad-700-pidpriemstv-i-organizatsiy-18072024-22460 (data zvernennia 28.07.2024).

14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vidnovlennia platospromozhnosti okremykh derzhavnykh pidpryiemstv u sferi enerhetyky, shcho perebuvaiut u krytychnomu stani: Zakon Ukrainy vid 07.02.2024 № 3577-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3577-20#Text.

15. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia diialnosti obiektiv krytychnoi infrastruktury pid chas dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 22.05.2024 № 3723-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-20#Text.

16. Pro vnesennia zminy do pereliku vydiv hospodarskoi diialnosti, zdiisnennia yakoi dozvoliaietsia viiskovym chastynam Zbroinykh Syl: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.06.2024 № 727. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727-2024-%D0%BF#n5.

17. Oboronni zakupivli: u tsini vrakhovuvatymut prybutok pevnoho rivnia. LexInform. URL: https://lexinform. com.ua/zakonodavstvo/oboronni-zakupivli-u-tsini-vrahovuvatymut-prybutok-pevnogo-rivnya/ (data zvernennia 28.07.2024).

18. Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvostei podatkovoho administruvannia pid chas voiennoho stanu dlia platnykiv podatkiv z vysokym rivnem dobrovilnoho dotrymannia podatkovoho zakonodavstva. URL: https://itd.rada.gov.ua/ billInfo/Bills/Card/43829.

19. Doslidzhennia stanu ta potreb biznesu v umovakh viiny: rezultaty opytuvannia v hrudni 2023 - sichni 2024 roku. URL: https://business.diia.gov.ua/cases/novini/doslidzhenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku (data zvernennia 28.07.2024).

20. Melnyk T. Ukrainskyi biznes v umovakh viiny: suchasnyi stan, problemy ta yikh vyrishennia. 2023. URL: https://www. researchgate.net/ publication/377290178_Ukrainskij_biznes_v_umovah_vijni_sucasnij_stan_problemi_ta_slahi_ih_virisenna (data zvernennia 28.07.2024).

Svitlana Khomiachenko, Vladislava Dzhura

LEGAL REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITIES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE: EXPERIENCE AND CHALLENGES

Vinnytsia Trade and Economic Institute
State University of Trade and Economics
str. Soborna, 87, 21050, Vinnytsia, Ukraine
National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mails: s.homiachenko@vtei.edu.ua, 7012138@stud.nau.edu.ua

The purpose: *on the basis of the analysis of the novelties of the Ukrainian legislation regarding the legal regulation of economic activity in the conditions of martial law, identify the shortcomings and problems of such regulation and propose vectors for its improvement.* ***Research methods:*** *general scientific (dialectical, analysis, synthesis, statistical) and special research methods (formal-legal, logical-legal) were used.* ***Results:*** *the main legislative changes in the field of economic activity are outlined and analyzed. Legislative initiatives and measures of state bodies and the President of Ukraine aimed at regulating and improving the activities of business entities during martial law are revealed. The problems that hinder the development of entrepreneurial activity during the period of full-scale war have been identified. Proposals were made for their legal solution.* ***Discussion:*** *peculiarities of economic activity in the conditions of martial law; powers of the Council on business support; measures to support critically important enterprises; risks of business entities that provide services for the organization and conduct of gambling; expansion of economic activities for military units of the Armed Forces; simplification of defense procurement procedures; negative factors for the development of entrepreneurship and legal ways to eliminate them; continuation of the moratorium on the bankruptcy of state mines and operators of the electricity distribution system; introduction of new provisions to the Code of Ukraine on bankruptcy procedures, which prevent the bankruptcy of critical infrastructure operators.*

Key words: *economic activity; legal regulation; martial law; business entity.*

Стаття надійшла до редакції 08.09.2024

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ

DOI:
УДК 343.14+343.135(045)

О. М. Адаменко,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7308-1513

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОСТРАЖДАЛОГО ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mail: oleg.adamenko777@ukr.net

Метою *статті є дослідження процесуального статусу постраждалого від домашнього насильства у кримінальному провадженні, виокремлення й обґрунтування пропозицій, спрямованих на вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства.* ***Методи дослідження:*** *використано комплексний аналіз нормативно-правових актів, наукової літератури та практики застосування кримінального процесуального законодавства.* ***Результати:*** *визначено, процесуальний статус постраждалої особи від домашнього насильства як сукупність прав і обов'язків, які виникають у особи, якій кримінальним правопорушенням завдано психологічної, фізичної, сексуальної та/або майнової шкоди. Встановлено, що з урахуванням перспектив розвитку кримінального судочинства та досвіду інших держав у цьому напрямі, можна з упевненістю стверджувати, що категорія постраждала особа від домашнього насильства та її процесуальний статус ще в цілому не сформований, вона потребує значних вдосконалень, змін та доповнень, адже суттєві прогалини у чинному законодавстві неабияк ускладнюють кримінальне провадження за фактами домашнього насильства.* ***Обговорення:*** *норми вітчизняного законодавства які регулюють питання процесуального статусу постраждалої особи від домашнього насильства у кримінальному провадженні мають фрагментарний характер у ряді вітчизняних нормативно-правових актів, що не коопелюються один з одним, а тому потребують уточнення та вдосконалення.*

Ключові слова: *постраждала особа; правовий статус; процесуальний статус; процесуальне становище; учасник кримінального провадження; домашнє насильство.*

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності відповідно до ступеня своєї вини [7]. Особливу роль у встановленні фактичних обставин справи, а також у правильному й оперативному розслідуванні правопорушень пов'язаних з домашнім насильством відіграє потерпілий, оскільки саме ця особа є безпосереднім заявником по справі та можуть надати найбільш важливу інформацію органам досудового розслідування та суду.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Проблема процесуального статусу осіб в кримінальному провадженні досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими: Л.М. Лобойко, О.П. Кучинська, М.І. Гошовський, Ю.М. Грошевий, Л.А. Гарбовський, Г.В. Дідківська, Ю.П. Аленін, С.Є. Абламський, Т.У. Цвігун, В.П. Шибіко та іншими.